

UDK 371.3:94
UDK 94

ISSN 1334-1375

DRUŠTVO ZA HRVATSKU POVJESNICU

POVIJEST U NASTAVI

god. VIII (2010.)

br. 2 (16) / str. 201-350

srednja europa

Zagreb, jesen 2010.

Nastava povijesti u muzeju i uloga muzejskog pedagoga – Hrvatski povijesni muzej

U radu se predstavljaju pedagoški programi Hrvatskog povijesnog muzeja, vezani uz izložbene aktivnosti, a posebno uz tekuću izložbu "Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić u Hrvatskom povijesnom muzeju". Također se pojašnjava uloga i funkcija muzejskog pedagoga, stručnjaka za pedagoški i andragoški rad u muzeju, kao i glavnog muzejskog komunikatora. Iznose se i prednosti izvođenja nastave u muzeju, odnosno blagodati posjeta školskih grupa i sudjelovanja u dodatnim sadržajima i muzejskim pedagoškim akcijama. Iznesena su neka pozitivna iskustva iz prakse, te dane smjernice za daljnji rad.

Ključne riječi: muzej, povijest, nastava, muzejski pedagog, vodstvo, radionice

Muzejska pedagogija u Hrvatskom povijesnom muzeju

Počeci muzejske pedagogije u Hrvatskom povijesnom muzeju sežu u kasne šezdesete i rane sedamdesete godine prošloga stoljeća. Tadašnja ravnateljica Muzeja i uvažena povjesničarka, Lelja Dobronić, bila je među stručnjacima koji su ovu muzejsku struku razvili u Hrvatskoj.¹ Od tog vremena pa sve do danas Hrvatski povijesni muzej uspješno njeguje komunikaciju i suradnju s raznim školama i, posebno, njihovim profesorima povijesti, koji dovode svoje učenike i studente u posjete izložbama, ali i dodatnim sadržajima, koje u Muzeju osmišljava, priprema i realizira muzejski pedagog. Uloga muzejskog pedagoga je raznovrsna. On/ona je glavni muzejski komunikator, osoba za rad s javnošću i osoba koja se bavi pedagoškim i andragoškim radom. Muzejski pedagog je most, glavna spona između muzejskog sadržaja, izložbe/muzealija i posjetitelja/primatelja muzejskih informacija. Kako je Hrvatski povijesni muzej ustanova od nacionalnog značaja, »središnja hrvatska kuća povijesti«, s više od 200 000 muzejskih predmeta, on zauzima važnu ulogu u predstavljanju hrvatske povijesti i kulturne baštine mladim naraštajima.

1 Elizabeta Serdar, »Hrvatski školski muzej – mjesto i odgoja i obrazovanja«, u *Zbornik radova I. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim djelovanjem*, ur. Mila Škarić (Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju, 2002): 124-130.

Za mnoge je posjetitelje zbunjujući podatak da unatoč bogatoj građi koju čuva i dugoj tradiciji postojanja, Hrvatski povijesni muzej od godine svojega osnutka² – 1846. godine, nema svoj stalni smještaj, niti stalni postav. Iako na ovome mjestu ne možemo ulaziti u razloge, treba ipak spomenuti da će se ovakvo stanje stvari uskoro promijeniti, kada Muzej uđe u prostore zgrade bivše Tvornice duhana Zagreb u Jagićevoj/Klaićevoj ulici. Do toga vremena, Muzej je privremeno smješten u najljepšoj zagrebačkoj gornjogradskoj baroknoj palači, nekadašnjih plemenitih vlasnika po kojima je i dobila naziv Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch.

U Muzeju se provode razni oblici pedagoškog djelovanja. Najčešći oblik su klasična i interaktivna vodstva posjetitelja po tekućoj izložbi, u kojima se na zanimljiv način približavaju i pobliže objašnjavaju muzejski sadržaji. Iako je ovo najslabiji oblik predavanja *ex cathedra* kao u školskim institucijama, nije jedini način prenošenja znanja mlađim generacijama u Muzeju. Naime, preporuka je muzejskog pedagoga da se uz takva vodstva učenicima ponude i dodatni sadržaji, u obliku raznih radionica i/ili igara. Radionicama se posjetitelje pobliže upoznaje s temom ili sadržajem izložbe, te sa širim povijesnim kontekstom vremenskog razdoblja koje izložba obuhvaća i obrađuje. Teme radionica su raznolike, kao na primjer: Heraldika, Genealogija, Hrvatski narodni preporod, Dolazak Hrvata u postojbinu, Radionica Jelačić, Radionica Mažuranić i dr., u kojima se pomoću originalne muzejske građe i njenih reprodukcija učenicima na interaktivan način predstavljaju spomenute teme. Neke od njih su i sastavni dio školskog gradiva nastave povijesti. U prethodnom dogovoru s muzejskim pedagogom se u muzeju može odraditi i metoda jedinica koja se uklapa u nastavni plani. Prilika je to da se neki muzejski sadržaji na zanimljiv i interaktivan način predstave učenicima s ciljem bolje kontekstualizacije i prijema te usvajanja gradiva. Naime, na primjeru pedagoškog rada vezanog uz izložbu »Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić u Hrvatskom povijesnom muzeju« vidljiv je uspjeh u usvajanju znanja izuzetne širine i raznolikosti, u samo jednom ili dva školska sata provedena u Muzeju.³ Razlozi tome leže u originalnim muzejskim predmetima, izlošcima, svjedocima prošlosti, na kojima se bazira svaki pedagoški rad s posjetiteljima. Oni nose jasne poruke i vrijednosti, od povijesnih do emocionalnih, koje ne mogu zamijeniti njihove kopije ili reprodukcije, poput onih u udžbenicima i čitankama. Također, vrlo je važan pedagoški pristup takvom sadržaju, uz nuđenje dodatnih informacija. Muzejski pedagog izložbeni sadržaj stavlja u širi kontekst, uz razna muzeografska i pedagoška pomagala, a kroz igru, vježbe, radne zadatke i maštu učenike vodi kroz zanimljivi svijet prošlosti. Učenici vrlo često na taj način uočavaju

2 Hrvatski povijesni muzej jedan je od tri slijednika nekadašnjeg Narodnog muzeja u Zagrebu (uz Hrvatski prirodoslovni muzej i Arheološki muzej u Zagrebu), koji je osnovan i prvi puta otvoren za javnost 1846. godine.

3 Prema povratnim informacijama primljenima od profesora i grupa koje su sudjelovale na nastavi povijesti u Hrvatskom povijesnom muzeju, ili na vodstvo po tekućoj izložbi. Također, muzejski pedagog provodi sustavno ispitivanje mišljenja svojih posjetitelja, pa tako i školske populacije, preko posebno osmišljenih anketa. Mišljenja i upute izražene u anketama također su svojevrsna korisna povratna informacija te izvor za evaluaciju.

povezanost između školskog gradiva, predmeta koji svjedoče o našoj prošlosti, a traju i čuvaju se u Muzeju, te kroz poveznicu sa sadašnjošću uočavaju važnost očuvanja i predstavljanja baštine, ali i nastave povijesti. Nažalost, svaka generacija sadrži određeni broj onih koji smatraju da je povijest dosadan školski predmet, pun raznih godina i opterećujućih informacija o prošlim događajima. A čemu to uopće služi – njima danas?! Zbog toga je jedan od važnih ciljeva rada muzejskog pedagoga u Hrvatskom povijesnom muzeju približiti povijest i njeno značenje »magistra vitae«, kao i sadržaj, kroz muzejske predmete i njihovu interpretaciju i jasnu kontekstualizaciju mlađim posjetiteljima. Na naše zadovoljstvo, sve je veći broj onih posjetitelja koji s većim razumijevanjem i novim pogledom na hrvatsku povijest i kulturnu baštinu napuštaju Muzej, ali se i iznova vraćaju s povjerenjem i željom za novim (sa)znanjima.

Pregled pedagoškog djelovanja unutar okvira zadanog temom i oblikovanjem izložbe

Ovime ulazimo u kratki pregled mogućnosti pedagoške prezentacije na primjeru nekoliko prijašnjih dodatnih sadržaja, ostvarenih uz tekuće izložbe i Akcije. Naravno, ovdje nismo u mogućnosti opširno opisati i navesti ili spomenuti sve dodatne sadržaje i pedagoške aktivnosti koji su tijekom nekoliko desetljeća organizirani u Muzeju. Ipak, nužno je spomenuti barem sljedeće. Tako je, na primjer, prijašnja dugogodišnja muzejska pedagoginja Hrvatskog povijesnog muzeja, Andreja Smetko, realizirala i osmislila zanimljive pedagoške radionice vezane uz neke izložbe Muzeja. Tako na primjer, uz izložbu »Dadoh zlato za željezo 1914.-1918. – Hrvatska u vrijeme prvoga svjetskog rata« sastavila je prateći vodič, odnosno radnu bilježnicu, organizirala radionicu i multimedijalni prikaz glavnih bojišta, uniformi, događaja, koji je nedavno izdan na interaktivnom CD-u, te se još uvijek može nabaviti na blagajni Muzeja. CD se može koristiti kao školsko pomagalo za razdoblje 1. svjetskog rata, a učenicima predstavlja i neke od predmeta iz fundusa Muzeja. Također je povodom Međunarodnog dana muzeja 2007. organizirala postavljanje Spomen-lipe u veži palače Muzeja. Zabijanjem čavlića u spomen žrtvama rata posjetitelji su u punih mjesec dana »posrebrili« lipu, naučili i prisjetili se značenja 1. svjetskog rata i ljudi koji su u njemu sudjelovali, te su mogli sudjelovati u radionicama.

Sa sličnom ratnom tematikom, muzejska pedagoginja pozabavila se i vezano uz nedavno postavljenu izložbu »El Shatt – Zbjeg iz Hrvatske u pustinji Sinaja, Egipat (1944.-1946.)«. Budući da je izložba relativno dugo trajala, te radi zanimljivosti teme, izdana je također radna bilježnica za posjetitelje školskoga uzrasta. No, osim toga posjetitelji su na likovnim radionicama imali priliku izraditi plakate Zbjega, po uzoru na one koje su mogli vidjeti na izložbi. Na njima su bile jasno istaknute parole i popularne uzrečice iz vremena 2. svjetskog rata na jugoslavenskom području, kao i likovni uradci članova Zbjega. Ipak, neki učenici rado su i sami nacrtali ili naslikali neke od karakterističnih motiva iz El Shatta, te sastavili originalna likovna djela,

inspirirana prošlim događajima i djelima iz fundusa Zbirki Hrvatskog povijesnog muzeja.

Nekim posjetiteljima još uvijek je u sjećanju pedagoški program vezan uz izložbu »Kolomanov put«, iz 2003./2004. godine. Tada je za sve zainteresirane posjetitelje organiziran prikaz krunjenja – na »pravom« prijestolju, i na način krunjenja starih hrvatskih kraljeva. No, najljepše je bilo to što su posjetitelji sami bili sudionici i izvođači krunjenja – međusobno su izabirali kralja i njegove vitezove, te podijelili uloge. Uz pripremljene pedagoške materijale (tekst i rekvizite) uspješno su okrunili na stotine hrvatskih kraljeva i kraljica, raznih uzrasta, na opće oduševljenje i radost svih sudionika.

Treba se prisjetiti i izložbe »Život u palači od 1764. do 2004.«, koju je Hrvatski povijesni muzej postavio s ciljem predstavljanja djela fundusa iz svojih Zbirki, ali i same palače u kojoj se nalazi – najljepše zagrebačke barokne palače Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch. Sam

Pedagoškim programom iz 2003./2004. godine, vezanim uz izložbu »Kolomanov put« organiziran je svim zainteresiranim posjetiteljima prikaz krunjenja – na »pravom« prijestolju, kao i na način krunjenja starih hrvatskih kraljeva.

Učenici ispunjavaju pripremljene radne zadatke na izložbi »El Shatt – Zbjeg iz Hrvatske u pustinji Sinaja, Egipat (1944.-1946.)«

doživljaj palače i života u njoj upotpunili su djelatnici Muzeja odjeveni u kostime izrađene prema portretima bivših vlasnika palače, što je uvelike razveselilo posjetitelje, pogotovo mlađu generaciju koja je iskreno uživala u kostimiranim vodstvima po izložbi. Za vrijeme trajanja izložbe održane su i brojne radionice o životu plemstva i njihove posluge (životu u palači), o odijevanju i ponašanju plemića i njihovoj svakodnevnici. Organizirana su i javna predavanja istaknutih stručnjaka, kao i likovne radionice za najmlađe.

Ostavština Jelačić u Hrvatskom povijesnom muzeju

Tekuća izložba Ostavštine Jelačić je otvorena u studenom 2009. godine povodom 150. obljetnice smrti bana Jelačića, s namjerom da se javnosti predstavi brojem najveća i jedna od najznačajnijih obiteljskih ostavština koja se čuva u zbirkama Muzeja. Ostavština Jelačić je u Hrvatskom povijesnom muzeju nastajala kroz duže razdoblje i danas sadrži oko 700 raznovrsnih muzejskih predmeta koji su pripadali banu Jelačiću i članovima njegove obitelji. Ostavština se formirala postupno i to najprije darovima samog bana i obitelji Jelačić. Najveći dio tih predmeta je u Muzej pristigao 1937. godine otkupom Ostavine Anke Jelačić,⁴ kćerke banovog mlađeg brata Jure i posljednje nasljednice Novih Dvora.

Iako je jedan od glavnih ciljeva izložbe bilo predstavljanje Ostavštine u njenoj ukupnosti sa svih 700-tinjak predmeta, zbog prostornih ograničenja izložbenog prostora u baroknoj palači Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch na zagrebačkom Gornjem gradu taj broj izložaka nije mogao biti ostvaren. Ipak, glavnina Ostavštine s oko 350 predmeta (na izložbi prezentiranih u originalu, reprodukcijama i multimedijalnim putem) je po prvi puta hrvatskoj i široj javnosti prezentirana djelomično u ambijentalnom razmještaju, što posjetitelju pruža priliku da ove vrijedne predmete, svjedočanstva i dokumente prošlosti, razgleda u njihovom »prirodnom smještaju«, kao što ih je čuvala sama obitelj Jelačić. Kroz nekoliko cjelina izložba prati život i djelo hrvatskoga bana Josipa Jelačića, a Ostavština je predstavljena kronološko-tematski, s težnjom da se obuhvati prikaz glavnih događaja iz banovog života, sudbine obiteljskog imanja Novih Dvora i obitelji Jelačić nakon njegove smrti te banove prisutnosti u hrvatskom društvu do današnjih dana.

Pedagoški pristup izložbi

S obzirom na dvojaku ulogu muzeja, kao mjesta susreta muzejskih predmeta i posjetitelja, i na njegovo edukativno poslanje, izložba zahtijeva aktivan pristup i pril-

⁴ Anka Jelačić je oporučno ostavila predmete iz Ostavine Narodnom muzeju u Zagrebu. Međutim, zbog stanja u kojemu se našlo obiteljsko imanje nakon njezine smrti, 1934. godine, spomenuti predmeti su završili u trezoru Narodne banke te ih je Muzej, iako su mu oporučno bili darovani, morao otkupiti.

godbu sadržaja širokom spektru korisnika. Tematska i povijesna izložba ima najširi krug korisnika i stoga mora biti postavljena na način da bude svima dostupna i jasna. Komunikacija između izložaka i korisnika ne smije biti uvjetovana trećom osobom, ali je često za bolje razumijevanje i prijem poruka dobrodošla pomoć stručne osobe – muzejskog pedagoga. Budući da je profil korisnika muzeja izuzetno heterogen, po pitanju uzrasta, interesa, prethodnog znanja ili porijekla, pred muzejskim pedagogom se često nalazi kompleksan zadatak da muzej i izloženi sadržaj na najbolji način prilagodi i predstavi širokom krugu korisnika. Pri tom su mu na raspolaganju razne pedagoške metode, sadržaji i načini pristupanja građi i njezinoj interpretaciji. Kako bi se najviše postiglo u radu s korisnicima muzeja, najčešće djecom školskoga uzrasta, sadržaj tih programa mora biti predstavljen na njima zanimljiv i prilagođen način. Djeca često pozitivno reagiraju na učenje kroz igru i vlastito iskustvo (*Konfucije: »Ono što čujem – zaboravim; ono što vidim – zapamtim; ono što radim – znam«*),⁵ stoga je od velike važnosti da takav pristup bude sadržan u radu muzejskog pedagoga. Kako bi se ostvario, često je potrebna suradnja sa širokim profilom muzejskih djelatnika (kustosima, preparatorima, vodičima, čuvarima), ali ponekad i vanjskim suradnicima.

Odgojno-obrazovna uloga izložbe vizualizirana je, stoga, već u samom postavu, putem različitih oblika prezentacije – od lako razumljivih tematskih i predmetnih legendi na hrvatskom i engleskom jeziku, korištenja pokretnih ladica sa »skrivenim« izloščima (koje posjetitelje potiču na aktivno sudjelovanje u otkrivanju sadržaja i razgledavanju izložbe), preko popratnih zvučnih sadržaja (inuguracijski govor bana Jelačića; »Jelačić-marš« Johanna Straussa starijeg) i pratećih efekata (npr. zvuk otkucaja sata) do multimedijalne prezentacije – audio i video zapisa (multimedijalni prikaz video zapisa i dokumentarnih snimki koji prikazuju sudbinu spomenika bana Jelačića na glavnom zagrebačkom trgu, s ciljem potpunije interpretacije i kontekstualizacije kompleksnijih sadržaja) te prikaza dokumenata i fotografija uz korištenje foto-uvećanja (fotografije banovih nasljednika i obiteljskog imanja Novi Dvori). Takva prezentacija sadržaja u službi je približavanja muzejskih predmeta i dokumenata širem krugu posjetitelja, ali i njihovom animiranju i poticanju na sagledavanje predmeta s raznih aspekata. Tako audio zapis »Jelačić marša« Johanna Straussa starijeg posjetiteljima pruža mogućnost potpunijeg doživljaja vremena iz sredine 19. stoljeća i daje uvid u širi kulturno-povijesni kontekst. Na taj način predstavljeni su i nešto kompleksniji sadržaji, poput spomenutih video-zapisa i dokumentarnih snimki koji prikazuju sudbinu spomenika bana Jelačića na glavnom zagrebačkom trgu. Pomoću kratkih, ali jasnih snimki iz 19., 20. i 21. stoljeća nastojalo se posjetiteljima približiti problematiku postavljanja i uklanjanja spomenika banu, promjena u hrvatskom

5 Hadwig Krautler ur., *New strategies for communication in museums* (Beč: ICOM/CECA, 1996), 90; Andreja Belušić, »Komunikacijska i edukativna uloga Hrvatskog povijesnog muzeja« u *Zbornik radova I. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim djelovanjem*, ur. Mila Škarić (Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju, 2002): 130-140.

društvu od druge polovice 20. stoljeća do današnjih dana te dalekosežne utjecaje bana Jelačića na hrvatsku povijest.

Klasični način izlaganja upotpunjen je ambijentalnim razmještajem predmeta – prema sačuvanim fotografijama snimljenim u Novim Dvorima dvadesetih godina 20. stoljeća.⁶ Na taj način predstavljena blagovaonica obitelji Jelačić svjedoči o uporabnoj funkciji predmeta prije nego što su pristigli u Muzej i postali uspomene. Takav postav pruža velike mogućnosti interpretacije i pedagoškog pristupa građi. Jedan od njih je prikaz komunikacije i ponašanja plemstva 19. stoljeća putem radionica, izrada kopija predmeta prema predlošku – originalu izloženom u muzeju (likovne radionice uz korištenje raznih materijala i pomagala – vodene i drvene boje, glinamol i plastelin, kolaž-papir, žice, perle, šivaći materijal...), igre s ulogama (o)ponašanja plemića i plemkinja⁷ i sl. Djeca tako upoznaju svijet i običaje prošlih vremena te kroz iskustvo (radionice), dodatna pojašnjenja (vodstva, predavanja) i igru (radne zadatke) uspješno savladavaju razne, čak i kompleksnije sadržaje i teme.

Pedagoške aktivnosti uz izložbu – nastava povijesti u muzeju

Pedagoški programi su najvećim dijelom namijenjeni najavljenim skupinama posjetitelja i školskim grupama, što je najčešće organizirano u obliku stručnog vodstva popraćenog radionicom ili radnim zadacima, kojima se potiče samostalno razgledavanje izložbe.

Radionice i pedagoški pristupi mogu biti raznoliki u obradi zadane teme. Djeca izloščima i građi pristupaju često s likovne strane – od izrade crteža, predmeta od gline, materijala, kolaža, slaganja puzzli. Kroz igru i zabavu obraćaju više pažnje detaljima i samim predmetima te ih promišljaju na novi način. Radionice se u Muzeju povremeno izvode uz Powerpoint prezentaciju u velikoj, centralnoj dvorani palače (Heraldička radionica, Genealoška, Hrvatski narodni preporod i dr.), čime se na zanimljiv način daje uvod u temu i širi kontekst predmetima i povijesnim događajima, nakon čega sudionici provjeravaju usvojeno znanje ispunjavajući radne zadatke. Veliki je uspjeh kod posjetitelja postigla igra »Uokviri detalj«, osmišljena za trajanja prošlogodišnje akcije povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja. U njoj su djeca pomoću pripremljenih karata s detaljima tražila odgovarajuće predmete na tekućoj izložbi »Pištolji i revolveri u Zbirci oružja Hrvatskog povijesnog muzeja«, a koristeći se izloščima učili su o tehnikama izrade i ukrašavanja predmeta (inkrustacija, intarzija,

6 Grofica Anka Jelačić je dala izraditi album fotografija s prikazima iz Novih Dvora. Fotografije zorno predočuju razmještaj predmeta u njihovom prvotnom ambijentu na obiteljskom imanju, a korisne su i za detekciju te kontekstualizaciju predmeta koji se danas čuvaju u Muzeju, a koji nisu imali jasno naznačene informacije o svom porijeklu i/ili dolasku u Muzej, te opravdanost njihove pripadnosti Ostavštini Jelačić.

7 Jedan od mogućih oblika rada s korisnicima obradila je viša muzejska pedagoginja Muzeja za umjetnost i obrt; vidi: Malina Zuccon Martić, »Edukativni program uz izložbu *Historicizam u Hrvatskoj* u Muzeju za umjetnost i obrt«, u *Zbornik radova I. skupa muzejskih pedagoga s međunarodnim sudjelovanjem*, ur. Mila Škarić (Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju, 2002): 110-117.

tauširanje, filigran...), što je kompleksna i zahtjevna tema, gledana sama za sebe. Zbog takvog odaziva, i ove godine smo uvrstili u naš program za Dan muzeja potragu za detaljima izloženih predmeta iz Ostavštine Jelačić, ali na nešto drugačiji način, unutar zadatka u radnoj bilježnici.

Ovakav pristup traži aktivno sudjelovanje posjetitelja, što se pokazalo dobrom metodom rada, u kojoj pogotovo učenici osnovnih i srednjih škola stječu i utvrđuju stečeno znanje na njima prilagođen i prihvatljiv te zanimljiv način. Učenike se potiče na postavljanje pitanja i traženje odgovora, na diskutiranje i promišljanje o nekim karakterističnim temama, vezanim uz tekuću izložbu i hrvatsku povijest. Također, ne manje važno, posjetiteljima se nastoji omogućiti cjeloviti uvid u temu (bilo da je riječ o izložbi ili dodatnim sadržajima poput radionica) jer se pomoću sačuvanih predmeta iz prošlosti/

Student-vodič u ulozi bana Jelačića na izložbi »Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić«

Sudjelovanje »bana Jelačića« na pedagoškim radionicama.

muzealija, ponekad ambijentalnog razmještaja, povijesnih kostima koje povremeno odijevaju vodiči te muzeografskih i pedagoških pomagala otvara jedan novi, skriveni svijet prošlosti, tada dostupan i jasan, spreman za otkrivanje.

Dodatne sadržaje vezane uz izložbu »Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić u Hrvatskom povijesnom muzeju« muzejska pedagoginja je posebno prilagodila učenicima 7. razreda osnovnih škola i 3. razreda gimnazije te 1. i 2. razreda strukovnih škola, koji u programu nastave obrađuju teme vezane uz djelovanje bana Jelačića i nacionalnu povijest 19. stoljeća. S tim ciljem postavljeno je nekoliko radionica na temu bana Jelačića i njegovog života, uključujući predstavljanje banovih pjesama i nekih manje poznatih podataka i događaja iz prošlosti. Osim radnih zadataka, raznovrsnih likovnih radionica i tematskih predavanja nudi se i mogućnost predstavljanja građe u prvom licu. Tu nam je od izuzetne važnosti inauguracijska odora bana Jelačića, original koje se čuva u Muzeju, i izložena je na izložbi. No, njezina kopija u Hrvatskom povijesnom muzeju izrađena je 2009. s ciljem pristupa posjetiteljima u obliku metode »oživljene povijesti«, koja omogućuje posjetiteljima da se »osobno upoznaju s banom«, popričaju o njegovoj prošlosti, saznaju zanimljivosti iz prošlog vremena, te na drugačiji način dožive muzejski predmet/izložak kao uporabni predmet, nekada aktivnog sudionika u razvoju svakodnevnice i životu bana.

Kako nam je bilo izuzetno važno bana što vjerodostojnije predstaviti posjetiteljima, za taj zadatak smo odabrali studenta-vodiča, koji je na odličan način i uz puno uloženog truda (s njegove strane, ali i sa strane muzejske pedagoginje i kustosa Muzeja)⁸ »oživio bana« u prostorima najljepše zagrebačke gornjogradske palače, današnjem domu Hrvatskog povijesnog muzeja, koji se sretnom okolnošću nalazi preko puta palače⁹ u kojoj je Josip Jelačić živio s majkom Anom i sestrom Cecilijom te braćom Antunom i Jurom, u ranoj mladosti, na početku svoje vojne karijere.

Kod izbora kvalificiranog osoblja, puno se pažnje pridalo vjerodostojnosti prezentacije u prvom licu. Naime, student je uspješno savladao nastup i držanje plemića, pripadnika višeg plemstva i višeg vojnog časnika, govor i izraze iz sredine 19. stoljeća, čitanje poezije – pjesama bana Jelačića, glumu, prilagodljivost raznim interesima i stupnju znanja publike i sl. Naravno, sve to uz neprekidnu pomoć, usmjeravanje i vodstvo muzejske pedagoginje i kustosa. Naposljetku, treba istaknuti da je na taj način »ban Jelačić« sudjelovao u pedagoškim akcijama koje je Muzej priredio za posjetitelje u manifestaciji Noć muzeja u siječnju 2010. te u 15. muzejskoj edukativnoj i nagradnoj igri KOTAČ Sekcije za muzejsku pedagogiju pri Hrvatskom muzejskom društvu, povodom obilježavanja međunarodnog Dana muzeja, 18. svibnja iste godine.

8 Kod kostimiranog vodstva i metode »oživljene povijesti« svaki detalj je bitan. Zato je bilo izuzetno važno projekt realizirati s punom pažnjom i promišljanjem – od izbora kvalificiranog osoblja za prezentaciju u prvom licu do izrade kostima. Naši suradnici na izradi inauguracijske odore stoga su bili šarolikog profila – od stručnog kadra (kustosa i muzejskih preparatora, vodiča i muzejskog pedagoga) do kvalificiranih kostimografa i krojača, postolara, krznara, zlatara, tvornica tekstila i pozamenterije, fotografa i dr.

9 Palača bana Jelačića i njegove majke Ane nalazila se u Freudenreichovoj ulici, nekadašnjoj Kazališnoj ulici, na kućnom broju 3.

Vezano uz akciju za Međunarodni dan muzeja i uz već spomenute radne zadatke za mlađe posjetitelje, muzejska pedagoginja je pripremila posebni radni pedagoški priručnik i vodič uz izložbu – radnu bilježnicu.¹⁰ Radna bilježnica je u svom sadržaju obuhvatila razne uzraste posjetitelja, od polaznika viših razreda osnovne škole do srednjoškolaca, odnosno mladih koji u školskom programu na nastavi povijesti i hrvatskog jezika te povijesti umjetnosti obrađuju teme Hrvatskog narodnog preporoda, bana Jelačića, revolucionarne 1848.-1849. i doba Bachovog apsolutizma. Zbog zadržavanja pažnje učenika zadaci su raznovrsni – od rješavanja kratkih ili opisnih pitanja (kojima se potiče samostalno razmišljanje i povezivanje naučenoga gradiva s predmetima na izložbi – izvorima), crtanja i opisivanja, do potrage za predmetima i odgonetanja njihovih detalja i značenja pa do rješavanja križaljki, uvijek uz isticanje najvažnijih podataka (prateći kronološki i tematski tijek izložbe), vezanih uz djelovanje bana Jelačića i njegov značaj u povijesti. Želja nam je bila ne opteretiti, već zabaviti i podučiti posjetitelje, te ih zainteresirati za drugačije aspekte i sagledavanje muzejskih predmeta.

Ovakvim cjelovitim pristupom naglašavaju se komunikacijska i edukativna uloga muzeja, što za sobom povlači jačanje interesa publike i jačanje svijesti o važnosti očuvanja baštine. No, još je jedan važan segment ovakvoga pristupa ostavštini i izložbi. Naime, radna bilježnica, nakon što je učenici ispune, ostaje posjetitelju (nadamo se) kao trajan podsjetnik na izložbu Ostavštine i uspomena na bana te njihov posjet Muzeju. Budući da je bogato opremljena ilustracijama i izdvojenim korisnim informacijama, ona učenicima (i profesorima) može poslužiti kao priručnik o vremenu u kojem je djelovao ban Jelačić te time pridonijeti boljem svladavanju školskoga gradiva. Ipak, ne treba zaboraviti da je primarni fokus bio i jest, uvijek na originalnom predmetu, izvoru, svjedočanstvu prošlosti, na kojega učenike svaki dio radne bilježnice, kao i svi ostali radni zadaci u Muzeju, uvijek veže i potiče na sagledavanje.

U likovnim radionicama koje su se u Muzeju odvijale od siječnja 2010., djeca, najčešće najmlađe osnovnoškolske dobi, ali i oni stariji, su se likovno izražavala – crtala i bojala (odijevala) bana i banicu prema danom predlošku. Iako neki stručnjaci smatraju da je dječji rad i kreativnost sputana davanjem predložaka, naše je iskustvo pokazalo da su djeca vrlo rado zamišljala razne odjevne predmete za bana i banicu, te ih ukrašavala maštanjem i crtanjem novih raznobojnih odjevnih dodataka i ukrasa. Time se mogla jasno vidjeti i djetetova fascinacija pojedinim predmetima koje je moglo vidjeti na izložbi (dječaci su banu dodavali razne sablje ili mačeve, a djevojčice su banicu Sofiju kitile lepezama, ukrasnim vrpcama, nakitom...). Zbog toga smo u mjesecu pedagoških akcija povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja 2010. omogućili svim posjetiteljima da sudjeluju u ovoj radionici/igri te izložili najuspješnije radove.¹¹ Radi mlađih posjetitelja 2009. godine izradili smo i puzzle s likom

10 Jelena Hotko, *Radna bilježnica Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić u Hrvatskom povijesnom muzeju* (Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2010).

11 Jelena Hotko, »Pedagoški aspekti i pregled izložbe »Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić u Hrvatskom povijesnom muzeju«, *Glas* 9 (2010): 6-13.

Radionica – slaganje puzzli uz izložbu »Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić«.

bana Jelačića i banice Sofije, koje smo također iskoristili za ovogodišnji Dan muzeja, na opću radost posjetitelja. Iako su neke grupe školske djece (i njihovih profesora i učitelja) bile zainteresirane isključivo za stručno vodstvo po izložbi, učenici su, čekajući svoj red na ulazak u prostor postava izložbe, vrlo rado slagali puzzle i crtali (odijevali) bana i banicu. Njihovi prijatelji koji su bili prije gotovi s vodstvom, čekajući druge grupe, također su se rado odazvali čarima slagalica. Na taj su način ugodno proveli vrijeme u Muzeju, te kroz neobavezni razgovor s vodičem, putem dodatnih pitanja i odgovora, nadopunili stečeno znanje.

Kad govorimo o dodatnim sadržajima neizostavno je navesti već spomenute akcije koje organizira Hrvatsko muzejsko društvo u siječnju – Akcije za Noć muzeja. Sudjelovanjem u takvim akcijama muzeji širom otvaraju svoja vrata velikom broju posjetitelja. Tom prigodom često se organiziraju dodatni sadržaji, poput koncerata, gostovanja, izložbi, happeninga, cateringa, predstava ili revija. Njih osmišljava muzejski pedagog uz pomoć stručnog muzejskog osoblja, koristeći se temama vezanim uz instituciju koju predstavlja. Iz tog razloga Hrvatski povijesni muzej je povodom ovogodišnje Noći muzeja ugostio mješoviti pjevački zbor »Ban Josip Jelačić« KUD-a iz Zaprešića, koji je svojim repertoarom domoljubnih pjesama posjetiteljima pružio nezaboravan koncert »Banu u čast« i sve prisutne »vratio« u doba hrvatskog narodnog preporoda, 1848. i vremena neposredno nakon smrti bana Jelačića. Za ovu priliku je Hrvatski povijesni muzej svim posjetiteljima pružio mogućnost razgovora s »banom«, druženje uz mnoge zabavne i korisne informacije, »štiklece« iz hrvatske i banove prošlosti, fotografiranje s »banom« i sl. Svi posjetitelji, od najmlađih do najstarijih,

domaćih i stranih, su rado popričali s našim banom i s posebnim zanimanjem razgledali izložbu. Ipak, posebno zadovoljstvo nam je donijela upravo mlađa populacija, jer je unatoč prethodnom posjetu Muzeju i izložbi »Uspomene /na/ jednog bana« sa svojom školskom ili vrtičkom grupom, ponovno došla na izložbu, ovoga puta u ulozu vodiča svojim roditeljima, bakama i djedovima i/ili prijateljima. Za njih je ban bio »stari znanac« pa su pridonijeli širenju prijateljske i familijarne atmosfere te noći u Muzeju.

Kako je već prije spomenuto, i ove godine održala se (15. po redu) Akcija muzejskih pedagoga Hrvatske, na temu »Kotač«, a povodom obilježavanja Međunarodnog dana muzeja, 18. svibnja. Iako ovo nije tekst o muzejskoj pedagogiji općenito, ipak smatram da valja spomenuti ovu Akciju koju su muzejski pedagozi i kustosi u zagrebačkim muzejima pokrenuli još 1996. godine, pod vodstvom Muzejskog dokumentacijskog centra, na temu »Što je u muzeju oduševilo profesora Baltazara«. Ovi su projekti, kojima su se polako priključile brojne muzejske i srodne institucije iz cijele Hrvatske, postali svojevrsna tradicija, a polučili su sjajne kritike unutar i izvan granica naše domovine.¹² Hrvatski povijesni muzej se je kao stalan sudionik Akcije ove godine uključio s temom »Povijesni kotač – ban Jelačić i njegova uloga u »kotaču hrvatske povijesti« / Radionica Museum«. Cilj nam je bio da posjetitelji kroz radionice, vodstva, predavanja i radne zadatke te kroz igru saznaju zašto je ban Jelačić odigrao važnu ulogu u hrvatskoj povijesti, upravo poput »kotačića« koji je svojim djelovanjem i odlukama snažno pokrenuo »veliki kotač« povijesnih zbivanja, sredinom 19. stoljeća u Hrvatskoj. Ujedno se vežući uz ICOM-ovu temu za ovogodišnji Međunarodni dan muzeja »Muzeji za društveni sklad«, povezali smo se u zajedničkoj radionici »Museum« s preostala dva muzeja slijednika nekadašnjeg Narodnog muzeja (uz kojega se veže i nastanak same Ostavštine Jelačić) – s Hrvatskim prirodoslovnim muzejom i Arheološkim muzejom u Zagrebu. Tako smo s posjetiteljima pokrenuli vlastiti »kotač povijesti«, koji je ujedno bio i »kotač po gradu« jer su svi sudionici trebali posjetiti sva tri zagrebačka muzeja kako bi ispunili zadatke, koje su dobili u svakome od muzeja i osvojili nagrade.

Program je bio prilagođen i namijenjen posebno posjetiteljima školskoga uzrasta, te treba navesti pozitivna iskustva nekih škola i nastavnika koji su se sa svojim razredima priključili Akciji i obišli veći broj zagrebačkih muzeja. Iako je nastavni program izuzetno zahtjevan i ne ostavlja previše vremena i prilike za izvannastavne aktivnosti ili dodatnu nastavu, učenici su sa svojim razrednicima kroz sva četiri tjedna trajanja Akcije aktivno sudjelovali u radionicama odabranih muzeja. S dvije od tih škola Hrvatski povijesni muzej je ostvario vrlo uspješnu i još tješnju suradnju na sam Međunarodni dan muzeja. Naime, osim već spomenute radne bilježnice i likovnih radionica te prigodne izložbe dječjih radova, u Hrvatskom povijesnom muzeju je na sam Dan muzeja organizirana posebna priredba, ponovno, »Banu u čast«. Ovoga puta gosti su nam bili sudionici Akcije i naši vjerni dugogodišnji posjetitelji

12 Mila Škarić, »Muzejska pedagogija u Hrvatskoj«, u *Zbornik radova I. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim djelovanjem*, ur. Mila Škarić (Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju, 2002): 7-14.

– učenici dviju zagrebačkih osnovnih škola – OŠ Ivana Gorana Kovačića i 4.e razred OŠ Marije Jurić Zagorke. Oni su za »bana« i njegove goste pripremili poseban program »Hrvatski vremeplov« – u kojem su glumili, pjevali, recitali i svirali razne instrumente, odjeveni u povijesne kostime i narodne nošnje Hrvatske, predstavljajući glavne »epizode« i najvažnije događaje iz hrvatske povijesti od vremena doseljenja do doba bana Jelačića. Program su osmislile muzejska pedagoginja i profesorice dviju osnovnih škola, koje su pristupile i njegovoj realizaciji. Učenici su, pak, nadmašili sva očekivanja muzejskih djelatnika i svojih profesora, gotovo profesionalno odigravši zadane im uloge u priredbi (od naratora povijesnih događaja, izvedbe dramskog prikaza Krunjenja i kletve kralja Dmitra Zvonimira, izvedbe Katarine Zrinske koja je čitajući oprostajno pismo bana Zrinskog uistinu dirnula gledatelje, pjesme Sidonije Rubido Erdödy koja je zapjevala Gajevu budnicu »Još Hrvatska ni propala« do izuzetnog prikaza svih krajeva Hrvatske koje je ujedinio ban Jelačić 1848. kroz narodne nošnje i dijalekte hrvatskoga jezika te izvedbe zajedničke pjesme svih sudionika predstave banu, »Ustani bane«, na čije su zvukove zapjevali i gledatelji). Na našu veliku radost priredba je bila izuzetno dobro posjećena, što treba zahvaliti dobroj medijskoj pokrivenosti, ali i interesu sudionika Akcije i njihovih obitelji i prijatelja.

Ovim putem smo na najljepši način okrunili suradnju između institucija muzeja i škola, potaknuli mlađe naraštaje na novi pogled i stav prema muzeju te odigrali značajan korak prema još većoj i tješnjoj budućoj suradnji. Pokazali smo na zoran način kako muzej danas uistinu nije zatvorena institucija, otvorena tek elitnim krugovima i stručnjacima, već mjesto kulturnih okupljanja, druženja, učenja i zabave, na koje su pozvani svi posjetitelji, koji mogu računati na ugodno provedeno vrijeme i drugačiji pristup usvajanju znanja.¹³ Mjesta su to koja ljude osvajaju pristupom, ljubaznim i stručnim osobljem, bogatstvom i kvalitetom ponuđenog sadržaja, te naravno, prije svega, svojim vrijednim eksponatima, svjedocima prošlih vremena i naše sadašnjosti. Smatramo da je ovo pozitivan put za budućnost muzejskih institucija i njihove suradnje sa svojim korisnicima, posebno školama. Jer nam je zajednički cilj, između ostaloga, doprijeti do mlađih naraštaja i njihovo obrazovanje usmjeriti ka uvažavanju i valorizaciji kulturnih vrednota i očuvanja baštine Hrvatske.¹⁴

Zaključak

Budući da je izložba »Uspomene /na/ jednog bana« još uvijek u tijeku (barem do kraja lipnja mjeseca 2011.), pred nama su još brojne mogućnosti predstavljanja ove

13 Na iste ili vrlo slične ciljeve upozoravaju Renata Brezinščak i Željka Jelavić, te Tomislav Šola. Vidi više: Renata Brezinščak i Željka Jelavić, »Uloga i status kustosa pedagoga u djelatnosti muzeja«, *Anali Galerije Antuna Augustinčića*, 16/17 (1996/1997): 101-106. i Tomislav Šola, »Što je muzejima potrebno za odgojno-obrazovni rad?« u *Odgojna i obrazovna djelatnost muzeja*, ur. Ivan Vavra (Zagreb: Hrvatski školski muzej, 1980): 47-52.

14 Hotko, »Pedagoški aspekti i pregled izložbe »Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić u Hrvatskom povijesnom muzeju«, 6-13.

vrijedne obiteljske ostavštine posjetiteljima. Moguće je i ostvarenje dodatnih likovnih radionica ili predavanja – dodatni sadržaji se mogu organizirati i po dogovoru s muzejskim pedagogom, uz uvjet da je isti moguće ostvariti u Muzeju.

Treba još jednom napomenuti da Hrvatski povijesni muzej od godine svog osnutka 1846. do danas još uvijek nema svoj prostor (do preseljenja u zgradu bivše Tvornice duhana Zagreb); da nema stalni postav; da djeluje u nedovoljnom prostoru kako za primarnu izlagačku i konzervatorsku funkciju muzeja, tako i za održavanje pedagoških programa, zbog čega je izvedba programa i akcija znatno otežana i/ili sputana prostornim (ne)mogućnostima te zahtjeva prilagodbu i inventivnost u pristupu, zamisli i ostvarenju pedagoških programa. Unatoč svemu, muzej ostaje orijentiran na svoju najvjerniju publiku – mališane i omladince, koji se svake jeseni sa svojim profesorima iznova vraćaju, očekujući zanimljive sadržaje i mnoštvo informacija, novo znanje koje tek trebaju usvojiti. A u Muzeju im je ono predstavljeno na originalan i jedinstveni način, prilagođen najčešće upravo njima.

Radi toga ćemo i dalje nastojati razvijati suradnju među institucijama, prezentaciju hrvatske kulturne baštine, poticati i širiti svijest o potrebi njenog očuvanja i važnosti te odgojno-obrazovno djelovati na što širi krug posjetitelja.

Literatura

- Brezinščak, Renata, Željka Jelavić. »Uloga i status kustosa pedagoga u djelatnosti muzeja«. *Anali Galerije Antuna Augustinčića* 16/17 (1996/1997): 101-106.
- Hotko, Jelena. »Pedagoški aspekti i pregled izložbe »Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić u Hrvatskom povijesnom muzeju«. *Glas* 9 (2010): 6-13.
- _____. *Radna bilježnica Uspomene /na/ jednog bana – Ostavština Jelačić u Hrvatskom povijesnom muzeju*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2010.
- Krautler, Hadwig, ur. *New strategies for communication in museums*. Beč: ICOM/CECA, 1996.
- Maroević, Ivo. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 1993.
- Vavra, Ivan ur. *Odgojna i obrazovna djelatnost muzeja*. Zagreb: Hrvatski školski muzej, 1980.
- Smetko, Andrea. *Uspomene /na/ jednog bana, katalog izložbe*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 2009.
- _____. »Pedagoški aspekti izložbe Dadoh zlato za željezo Hrvatskoga povijesnog muzeja«. *Glas* 7 (2008): 40-45.
- Škarić, Mila, ur. *Zbornik radova I. skupa muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim djelovanjem*. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, Sekcija za muzejsku pedagogiju, 2002.

SUMMARY

Teaching history in the museum and the role of museum educators – Croatian History Museum

The paper is presenting the pedagogic programs and workshops in Croatian History Museum. The programs are connected to and derived from the current exhibition »Memories of a ban – The Jelačić Legacy in the Croatian History Museum«. The author is explaining the role of the Museum educator, who is an expert for pedagogic approach to all Museum visitors, as well as being the main Museum communicator. The main advantages of having real history lessons in the Museum are being presented, with explanation of the privileges that come from visiting the Museum and participating in the additional Museum's programs and various workshops, especially for school classes. The author is presenting some positive experiences and examples of good practice, but is also focusing on the guidelines which are relevant for the future work in the Museum.